

КУЛТУРНАТА ДИПЛОМАТИЈА И СОВРЕМЕНИТЕ МАКЕДОНСКИ КУЛТУРНИ ПОЛИТИКИ ВО ФОЛКЛОРНАТА ТРАДИЦИЈА

(низ примерот на Меѓународниот фестивал за традиционален фолклор
„Ѓаковачки везови“ во Ѓаково, Република Хрватска)

Наталија Попова

Институт за национална историја, Скопје

Датум на прием: 13.2.2025

Апстракт: Во оваа статија ќе се осврнеме на поимот и на значењето на културната дипломатија во пролабочувањето на македонско-културните и историските врски и за нејзината улога во развивањето на соработка со меѓународните фолклорни фестивали за националната култура да се претстави надвор од границите на државата. Посебен акцент ќе дадеме на учеството на Република Северна Македонија, како земја партнер на Меѓународниот фестивал за традиционален фолклор „ЃАКОВАЧКИ ВЕЗОВИ“ во 2023 година, како пример за спроведување на културната дипломатија во практика.

Клучни зборови: културна дипломатија, фолклор, фолклорни фестивали, културна политика, Ѓаково

Концептот на културната дипломатија, којшто постои одамна, сè повеќе добива на значење. Културната дипломатија го претставува официјалниот културен идентитет и идентитетските политики, водени од различни актери во: јавниот, приватниот и граѓанскиот сектор на една држава. Тие се залагаат за интеграција на културната дипломатија во современите културни политики, ориентирани кон граѓаните без разлика на својата припадност. Како самостојна дисциплина постои веќе неколку децении, првично сфатена повеќе како извоз и промоција на културата на една земја во друга или во повеќе земји, а помалку како културен дијалог меѓу луѓе од повеќе земји и региони.¹ Во овој

¹ За темата културна дипломатија: Banks 2011; Nye 2008; Nye & Joseph 2010; Lock 2010. Во македонската наука, повеќе во: *Културна дипломатија – есенцијална и креативна алатка на современата дипломатија* на Љубен Тевдовски, МИЦ, Скопје, 2017. Во неа авторот прави општа теоретска и компаративна рамка за учеството на културата и на културното наследство во креирањето на надворешните политики на државите во светот, како и општ преглед на структурите и актерите на македонската културна дипломатија. За истата проблематика да се види и студијата *Современи дипломатски методи и нивната примена во македонската дипломатија*, на амбасадорот Данчо Марковски, Фондација Фридрих Еберт, Скопје 2017. Авторот во неа, покрај тоа што посветува посебно внимание на јавната, економската и виртуелната дипломатија, значаен дел посветува и на културната дипломатија. На повеќе од 20 страници, неговиот труд е есенцијална литература за концептот на меѓународната дипломатија. Во делот со поднаслов „Културна дипломатија“

контекст се и определбите пропишани во Универзалната декларација за човековите права, усвоена од страна на Обединетите нации во 1948 година, каде, во членот 27 т. 1, се наведува:

Секој има право слободно да учествува во културниот живот на заедницата, да ужива во уметноста и да го споделува научниот напредок и неговите благодати.²

Во креирањето на културната дипломатија и на заедничките задачи на РС Македонија имаат улога Министерството за култура и туризам и Министерството за надворешни работи и трговија, како делови на државната администрација и како составен дел на Владата. Двете министерства имаат своја улога и даваат специфичен придонес кон спроведувањето на културната дипломатија на РС Македонија (Додовски 2020: 101).³

Претставувањето на македонската култура и културата воопшто надвор од границите на земјата, само навидум изгледа едноставно и затоа институциите имаат клучна улога во спроведувањето на културната дипломатија. За да се постигне посакуваната цел преку културен дијалог, треба да се исполнат неколку предуслови. Секоја манифестација треба да биде добро осмислена и подготвена и да бидат исполнети сите практични аспекти (финансиски средства, програма, прецизирање термин на одржување, простор, контакт со публиката, навремени медиумски објави промотивни активности (плакат, билтен, фестивалска програма), стручно-научни активности (изложби, семинари, научни собири, летни школи, советувања и сл), придружни активности (дефиле) и др. Покрај практичните аспекти, организирањето на некоја манифестација надвор од границите на земјата подразбира многу работа на полето на културната дипломатија во целост и вклучување на релевантните државни фактори од областа на јавната и културната дипломатија. Исто така, клучно е да се здружат силите на ниво на: држави, градови и културни институции, за што е неопходен ангажман и ентузијазам на поединци.

Во Република Северна Македонија, во кусиот опис на дејностите на надлежните министерства на веб-страната на Владата пишува:

...во својот делокруг Министерството за култура ги врши работите што се однесуваат на: следењето, анализирањето и предлагањето акти и

(стр. 47–65), елаборирана е институционалната поставеност во земјата, во регионот и во светот, а содржи и голем корпус на меѓународните документи важни за поддршка и реализација на културната дипломатија.

² Види на следниот линк: <https://is.gd/YINnHw> [Пристапено 2.5.2025].

³ За институционалната структура којашто ја поддржува македонската културна дипломатија има повеќе во статијата: „Пролегомена за македонската културна дипломатија“, 2020, на Иван Додовски, објавена во *Дипломатски лейтојис*, бр. 10. Скопје: Дипломатски клуб, 99–104.

мерки за развој и унапредување на културата; организацијата, финансирањето и развојот на мрежата на националните установи и финансирањето на програми и проекти од национален интерес во оваа област; заштитата на културното богатство; издавачката, музичката, сценско-уметничката, филмската, галериската, библиотечната, архивската, музејската и кинотечната дејност, дејноста на домовите на културата и дејноста за посредување во културата; заштитата на авторското право и сродните права; споменичкото одбележување на настани и истакнати личности од национален интерес; надзорот од негова надлежност и врши и други работи утврдени со закон.⁴

Меѓународната промоција на културата на РСМ, односно надлежностите се во рамките на Министерството за култура, се врши преку Секторот за меѓународна соработка и соработка со УНЕСКО на РСМ, којшто е поделен во три одделенија: Одделение за билатерална соработка, преку кое е овозможена разновидна поврзаност на Македонија со другите земји, подобро запознавање и градење пријателски односи; Одделение за мултилатерална соработка и соработка на РСМ со УНЕСКО, кое дава можност за интеркултурен дијалог, претставување на Македонија, соработка со меѓународни организации; и Одделение за координација на културна соработка со НР Кина и земјите на источна Европа (16+1); како и Секторот за европски интеграции, поделен во Одделение за Креативна Европа на ЕУ – подгрупа Култура; Одделение за кординирање на ИПА и друг вид странска помош, преку кои се јакне културната соработка со Европската Унија. Културно-информативните центри се посебни делови од проектот на културната дипломатија и имаат свое посебно место и посебна улога и даваат специфичен влог во заедничките цели.⁵ Токму овој проект е резултат на работата на Културно-информативниот центар (КИЦ) на РС Македонија во Загреб, воспоставен во 2021 година со Одобрение на Владата на Република Хрватска, според кое функционира во рамките на ДКП на РС Македонија во РХ.

Дел од ингеренциите, кои ги има Министерството за надворешни работи и трговија за воспоставувањето на културната дипломатија, се:

...развијањето и координирањето на односите, претставувањето и афирмирањето на Република Македонија на меѓународен план; заштита

⁴ Види повеќе на следниот линк: <https://vlada.mk/kultura> [Пристапено на 5.2.2025].

⁵ Дел од надлежностите имаат и Министерството за образование и наука, Институтот за македонски јазик, Семинарот за македонски јазик, литература и култура, Агенција за иселеништво и други државни органи со номинални надлежности (како, на пример, националниот координатор за развој на културата и меѓуресурска соработка при Владата и министерот без ресор, надлежен за дијаспората).

на интересите, правата и имотот на Републиката и нејзините државјани и на домашните правни лица во странство; грижата за положбата и правата на припадниците на македонскиот народ во соседните земји; организацијата и раководењето со дипломатските, конзуларните и други претставништва на Република Македонија, како и организирање на системот на врски со нив; склучувањето, ратификувањето и чувањето на меѓународните договори; комуникацијата и соработката со странските дипломатски и конзуларни претставништва на странски држави и мисии на меѓународни организации во Република Македонија; врши други работи утврдени со закон.⁶

Сите овие одредби, кои произлегуваат од законските ингеренции на институциите се добра појдовна основа за осмислување и за спроведување на културната дипломатија, но недостасува конзистентност во изборот на кадар и обученост за таква дејност. Проширувањето на мрежата на КИЦ-овите исто така има клучна улога, особено кога се работи за држава како РС Македонија, која е мала според површина и според бројот на жители. Голема предност е значајното културно наследство, напластено со неколку цивилизациски слоеви и создадено од неколку културни модели, започнувајќи од антиката до денес, но грижата за ова наследство и начинот на презентација надвор од земјата останува предизвик и обврска на државата и институциите.

Конкретно, КИЦ во Загреб започна со работа со јасно определени цели: афирмација на македонските вредности и културни особености преку иницирање и преку спроведување на меѓународна соработка во културата, паралелно развивајќи интеркултурен дијалог; разбирање и соработка со државните институции од сферата на културата, но и со граѓанскиот сектор на културно-информативните центри на другите земји, лекторатот и универзитетите; јакнење на врските со дијаспората, пред сè, во насока на зачувување на нивниот културен и јазичен идентитет.⁷

Кога станува збор за македонско-хрватските културни односи, треба да се нагласи дека тие имаат исклучително важна улога во општите билатерални односи. Овие односи се интензивни, имаат континуитет, а нивните извори се наоѓаат во глобалните цивилизациски и историски текови, но сепак не се доволно истражени. Заедничко за македонскиот и хрватскиот идентитет е тоа што се развивале во рамките на две големи империи – Австроунгарската и

⁶ Види повеќе на следниот линк: <https://is.gd/muALQd> [Пристапено на 5.2.2025].

⁷ Извадок од говорот на авторката на трудов – Наталија Поповска (директорка на КИЦ во Загреб, 15.6.2021 – 5.7.2024), одржан на 15.6.2021 за време на отворањето на 57. издание на фестивалот „Ѓаковачки везови“ во Ѓаково, Р. Хрватска.

Отоманската. Низ тие процеси се развивале нивните култури и традицијата, а врските се остварувале на различни нивоа, но исто така и живеењето во иста држава (поранешната СФРЈ) оставило голема трага. Оваа историска заднина, создала богата граѓа и интензитет во комуникацијата меѓу двете земји, кои пред културните институции и истражувачите оставаат бројни задачи.⁸

Во прилог на сето досега кажано, како пример го земаме учеството на РС Македонија како земја партнер на Меѓународниот фестивал на традиционален фолклор, во Ѓаково, место што е впишано во културната историја на Македонија.

Секако, во контекст на темата, треба да се запрашаме какви пораки испраќаат фолклорните фестивали⁹, имајќи ја предвид нивната природа и тоа каков ефект имаат тие на националната култура¹⁰. Неколку познати македонски фолклористи, кои целиот свој работен век го посветиле на проучување и публикување на сите слоеви и аспекти на македонскиот фолклор (Вражиновски 1999: 8–9), го дефинираат неговото значење. Кирил Пенушлиски вели:

⁸ Ова беше дел од мојот говор за свеченото отворање како прва директорка на КИЦ на РСМ во Загреб. Отворањето и активностите, кои беа дел од свечениот и од работниот дел, беа проследени во медиумите: <https://is.gd/T8jZbz>.

⁹ По конституирањето на современата македонска држава во културниот живот централно место заземал фолклорниот аматеризам. Речиси и не постоело населено место, каде што не биле формирани фолклорни групи, ансамбли, културно-уметнички и просветни друштва, во кои се негувало фолклорното творештво, кое во себе ги содржело сите културни вредности што македонскиот народ од: историски, општествен, економски и културен аспект ги ткаел низ историјата. Во истоимениот период, за прв пат на територијата на Македонија, односно во градовите Битола и Штип, во 1947 година, по повод одбележувањето на државниот празник „11 Октомври“ започнале да се организираат „Октомвриските фестивали на народни игри и песни“. Овие фестивали претставувале форми за практикување на фолклорното творештво. Имено, овие фестивали придонесувале за запознавање, негување и сочувување на ризницата од културни вредности на македонскиот народ и на припадниците на другите етнички заедници, што впрочем претставувало услов за меѓусебно: запознавање, почитување, зближување и развивање на мост за пријателство и за културна соработка. (Исцрпно да се види во монографијата на Н. Диденко. 2021. *Октомвриските фестивали на народни игри и песни во Битола, Штип и Скопје (1947 – 1952)*. Скопје: Н. Диденко, 11–12).

¹⁰ Во РСМ, институционализирањето на македонскиот фолклор се гледа преку Институт за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје, македонската национална установа – Ансамбл за народни игри и песни „Танец“ (еден од трите професионални ансамбли на Балканот, покрај српскиот „Коло“ и хрватскиот „Ладо“), многубројните фолклорни фестивали кои имаат национален предзнак, етно-поставките во музеите и сл.

Развојот на институционалното собирање, чување и проучување на македонското фолклорно народно творештво започнува во периодот по Втората светска војна, кога Македонија ја конституира својата државност. ...Меѓутоа, најголем придонес за зачувување и за афирмација на културното наследство на Македонија, во периодот по ослободувањето на Македонија, придонеле фолклорните фестивали како значајни културни манифестации

(Пенушлиски 2004: 113).

На фолклорните фестивали се прикажуваат облиците на народната култура, која е осмислена од фолклористите и од другите културни работници, а ја изведуваат избрани луѓе, кои професионално или аматерски ги совладале танците, начинот на облекување и обичаите (Тодевски 1985: 133–134). Фолклорните фестивали, во согласност со амбиентот и динамиката на фестивалската форма, се партиципативни и се ориентирани кон дејствување и изведба (Bauman & Sawin 1990: 288–290). Фолклорните фестивали ги слават: традициите, обичаите, музиката, танцот, раскажувањето приказни и занаетите на регионот или заедницата. Овие фестивали, потпирајќи се на елементите и на динамиката на традиционалните настани, преку кои јавно се презентираат симболичните културни добра и вредности на националната култура, ги споделуваат културното наследство и уникатните идентитети. Заеднички елементи на овој вид фестивали се: традиционална музика која се изведува со традиционални инструменти и ритми, танци, преку кои се претставуваат уникатни културни приказни или практики, автентична облека и специфичната изработка, усни традиции, кои се пренесувани низ генерации, занаети и уметност, локална храна и пијалоци за дополнување на културното искуство. Накратко, како што истакнува Н. Диденко, претставник на помладата генерација од истражувачите на музичката култура во Македонија, нивните придонеси во организираните пренесувања и регистрирања на спецификите на македонскиот фолклор се од непроценливо значење. Оттука можеме да кажеме дека тие се дел од нашето културно препознавање во: минатото, сегашноста и иднината (Диденко 2021: 5).

Фестивалот „Ѓаковачки везови“ има големо меѓународно значење, а неговата историја почнува во 1967 година.¹¹ Оттогаш наваму, секоја година¹² во месецот јули, на оваа манифестација се

¹¹ Досега, пред настапот на Ансамблот на народни игри и песни „Орце Николов“ – Скопје во 2023 година на 57. издание, на овој фестивал имало две гостувања на македонски културни друштва: КУД „Илинден“ од Струга на 51. издание на „Ѓаковачки везови“, во 2017 година, и фолклорниот ансамбл „Китка“ од Истибања, Општина Винаца на 53. Издание, во 2019 година.

¹² Фестивалот во 1991 и 1992 година не е одржан поради воените конфликти во поранешна Југославија. Дваесет и петтиот јубилеј го има прославлено една

собираат вљубениците на: традицијата, фолклорот, историјата, гастрономијата и музиката. Првенствено тој е манифестација на изворниот народен фолклор на: Славонија, Барања и Срем, но го краси меѓународен карактер бидејќи учествуваат изворни фолклорни групи од сите делови на светот. Интересно е што оттогаш, сè до денес, нема големи отстапувања во главната програма на фестивалот. Името на манифестацијата е поврзано со традиционалниот златовез¹³, кој е карактеристичен за подрачјето на Славонија. Фестивалот трае две седмици и завршува првиот викенд од месецот јули кога е всушност и главниот настан. Тогаш е свечената церемонија, и иако претходно имало многу настани, овој дел се смета за свечено отворање. Во текот на тој викенд се одвива настапот на земјата партнер и масовна процесација на фолклорни групи од сите делови на Хрватска и од гостите од целиот свет. За важноста на овој фестивал јасно зборува покровителството од страна на Парламентот и на Владата на РХ, секако и совршената логистика на Град Ѓаково и на Хрватската туристичка заедница.¹⁴

Отворањето, содржината на фестивалот и настаните што се одвиваат во текот на деновите посветени на земјата партнер, јасно зборуваат за една посустествена културно-историска поврзаност и интеркултурен дијалог, кој започнува со делото на Миладиновци и на хуманастичката дејност на бискупот Јосип Јурај Штросмаер (1815 – 1905), кој го овозможил печатењето на познатиот Зборник на народни песни. Во деновите од 7 до 9 јули во 2023 година се отвори фестивалот „Ѓаковачки везови“. На ова 57. издание на фестивалот, на покана на Град Ѓаково, а со согласност на Министерството за култура на РСМ, Република Северна Македонија беше земја партнер, како дел од проектот на КИЦ на РСМ во Загреб.¹⁵ Токму ова издание на Фестивалот беше прогласено за Туристички настан на годината.

година подоцна, во 1993 година. Повеќе за конфликтите види во: D. Bilandžić. 1999. *Hrvatska moderna povjest*. Zagreb: Golden Marketing.

¹³ Златовез е посебна техника на везење со златен и со сребрен конец (попознато кај нас како срма) карактеристичен за Источна Хрватска, Славонија, и се вбројува на националната листа на нематеријално културно наследство. Традиционално се користел за украсување на: народна, црковна и владетелска одора. За историјата на златовезот, за техниката на изработка, орнаментиката, но и за современата примена на златовезот, види во: J. Juzbašić. 2018. *Slavonski zlatovez*. Županja: Zavičajni muzej “Stjepan Gruber”.

¹⁴ Види на следниот линк: <https://is.gd/LXDgSU> [Пристапено на 2.5.2025].

¹⁵ Овој проект не беше дел од Годишната програмата на Министерството за култура и туризам, туку дополнителна програма на КИЦ на РСМ во Загреб, но сепак во координација и со делумна финансиска поддршка од Министерството за култура и туризам на РСМ. Најголемиот дел од трошоците беа покриени од страна на фестивалот.

... На Деновите на хрватскиот туризам во Ровињ, во стариот Тутунски комбинат со директен телевизиски пренос, во конкуренција од 86 кандидати, беше доделена Годишната награда за туризам во категоријата Туристички настан на годината. На свеченото доделување на годишните хрватски награди за туризам присуствуваа градоначалникот и претседател на Организациониот одбор на Фестивалот „Ѓаковачки везови“, Марин Мандариќ, којшто ја прими наградата во име на главниот организатор на Фестивалот, и директорката на Туристичкиот одбор на градот Ѓаково, Марија Бурек.¹⁶

Во чест на РС Македонија, како земја партнер, пред свеченото отворање на плоштадот Штросмаер, пред катедралата „Св. Петар“, најдобрите јавачи на липицанери¹⁷ од Државната ергела на РХ ги истакнаа знамињата на РХ, на РМ и на Градот Ѓаково и сите знамиња останаа таму до затворање на Фестивалот.

Сл. 1: Македонското знаме го носат најдобрите јавачи на липицанери (преземено од архивата на Фестивалот)

На Фестивалот настапи реномираниот Ансамбл на народни игри и песни „Орце Николов“.¹⁸ Свечениот чин на отворање, според протоколот, е со говор на претставниците на земјата партнер (во

¹⁶ Видете на следниот линк: <https://is.gd/y6NULc> [Пристапено на 2.5.2025]. Секако и македонските медиуми имаа неколку објави: <https://is.gd/qreLH;> <https://is.gd/m6SJNC> [Пристапено на 2.5.2025].

¹⁷ Традицијата на одгледување на липицанери е впишана на Репрезентативната листа на УНЕСКО како нематеријално културно наследство на човештвото, мултинационална номинирана како Lipizzan horse breeding traditions и во регистарот на нематеријално културно наследство на Хрватска: <https://is.gd/coweYK> [Пристапено на 2.5.2025].

¹⁸ Фолклорниот ансамбл „Орце Николов“ ја претставуваше РС Македонија и на ЕКСПО во Дубаи, во периодот од 20 до 24.2.2022 година.

Наталија Поповска – *Културнајта дипломатија и современите македонски...*
случајов, јас – од позиција на директорка на КИЦ на РС Македонија во Загреб), кои го отвораат Фестивалот со пригоден говор, а таа чест ми беше доделена мене, од градоначалникот на Град Ѓаково.

Сл. 2: Од свеченото отворање (преземено од архивата на Фестивалот)

Целиот настан директно го пренесуваше националниот сервис ХРТ. Беше поставена изложба на фотографии на банери на кои беше претставена историјата на фолклорниот Ансамбл „Орце Николов“¹⁹, а беше насловена „Во светот на фолклорот“. Македонската музичка традиција беше пренесена низ имагинацијата на креативниот ум на танчерите на овој ансамбл, предводен од истакнатиот македонски културен работник и фолклорист Сашо Кузаревски. За квалитетот на фолклорното творештво на овој ансамбл зборуваат бројните меѓународни награди и признанија. Нивните настапи ги потврдуваат карактеристиките на македонските ора, кои ги красат елегантни движења, возбудлив ритам и сензибилитет, кои извираат од душата и пренесуваат љубов кон: звукот, ритамот, чекорот и боите. Целовечерниот концерт започна со настап на сите учесници.

¹⁹ Ансамблот за народни игри и песни „Орце Николов“ од Скопје е основан во 1945 година за на уметнички начин да ги негува и да ги презентира народните: ора, песни, обичаи, инструменти и носии на Македонија (повеќе во монографијата *75 години – йовеке од иџра и йесна*, од авторите Наташа Диденко и Благица Илиќ, издадена во 2021 година од страна на Ансамбл на народни песни и игри „Орце Николов“, Скопје, и на веб-страницата <https://orce.com.mk/>).

Сл. 3: Орото почна (преземено од архивата на Ансамбл „Орце Николов”)

Водителот Кузаревски приложи исцрпни информации за содржината на настапот. Според сценска адаптација на етнокореологот проф. д-р Владимир Јаневски, беше изведено женското оро *Букиџиџе* и машкото оро *Поседница*, кои потекнуваат од етничкиот регион Воден – Меглен, а се дел од од јужномакедонската етнографска целина. Женската танцова изведба е со исклучително елегантни и мирни движења и избалансирани танцови елементи. Името на танцот *Поседница*, доаѓа од техниката на играње: „со поседнување“ или „играње со поседнување или со потклик“. Техниката на играње се карактеризира со индивидуално играње на сцена, како и играње во парови. Покрај машките игроорци, *Поседница* ја изведувале и девојките и жените на свадби и во домашни (затворени) простори, кон крајот на XIX и на почетокот на XX век. *Поседница* се карактеризира со урамнотежени играчки елементи и форми, скокови во височина, клекнување и сл. Метро-ритмичката структура е 13/8, ритам изведен од оркестар со традиционални инструменти.²⁰

²⁰ Дел од описите за етнокореолошките и за музичките карактеристики за конкретните ора и за народните носии се пренесени од дописите (необјавени) од Сашо Кузаревски за подготовка на програмата за Фестивалот.

Сл. 4: Оро *Поседница* (преземено од архивата на Ансамбл „Орце Николов”)

Народните носии во етничките предели Воден – Меглен од јужномакедонската етнографска целина покажуваат голема разновидност, со бројни облековни елементи и разновидна декорација и украси. Анализата на одделни облеку од составот на свечените женски и свечени машки носии укажува на зачувани далечни траги од старобалканската и од старословенската културна традиција, со примеси на елементи од византиски и од ориентални украсни стилови.²¹ Обредниот танц *Водичарки*, со сценска подготовка на етнологот Светлана Ќириќ и музичката обработка на македонскиот народен уметник проф. д-р Драган Даутовски, инспирирани од женските обредни поворки „Водичарки“, е ритуална претстава инспирирана од „женските обредни поворки“ од скопскиот крај, кои се одвиваат за време на празникот „Св. Јован Крстител“. Тие се облечени во невестински носии од Скопска Блатија.

²¹ За богатството на македонските народни носии да се види повеќе во *Македонски народни носии I* од етнологот Ѓорѓи Здравев и рецентниот опстоен труд *Естетички и стилистички особености на македонските народни носии* на уметницата, која е и етнолог, Јана Манева-Чупоска. За носиите, од печат, во 2024 година излезе и книгата *Македонски народни носии: руво, руфей, рушница, руба, шакам, ѓромена, ореи, ѓвачки...* од авторот Владимир Јаневски, во издание на Здружението на етнокореолози на Македонија.

Сл. 5: Од концертот (преземено од архивата на Ансамбл „Орце Николов”)

Кореографскиот аранжман на професионалниот игроорец и поранешниот директор на Ансамблот за народни игри и песни на Народна Република Македонија „Танец“ – Владо Станоевски и музичкиот аранжман на Лазо Трповски „Два танца“, е креативен приказ на ритуал од Овчеполскиот Регион (Источна Македонија) и претставува натпревар меѓу две групи игроорци, преку кои авторите и изведувачите се враќаат на корените на богатите селски собори, слави и игри, а беше награден и со големи аплаузи од бројната публика. Традиционалната музика и кореографијата содржат и обработуваат елементи од изворната игроорна традиција на Овчеполскиот Регион, Источна Македонија, во која спаѓаат едни од најубавите македонски ора: *Клекушка* и *Сџара шойка*. Одредени музички аранжмани, во кои се воведуваат нови инструменти, значително го збогатуваат целокупното сценско претставување во танцот. Беше одигран и фрагмент од *Косџурско оро*, потоа имаше инструментална изведба на *Пиринско оро*. Импресивен солистички настап на Дарио Стојановски и изведба на песната *Три години сџана* и на Марија Ташевска, која ја исполни песната *Моме сеги на чардакој*. Следеше сплет на игри и песни од Источна Македонија, а концертот заврши со *Калајниско оро* и со звуци на зурли и тапани. За време на паузите настапи игроорната секција на МКД „Браќа Миладиновци“ од Осиек. Следниот ден, на 9 јули, смотрата на повеќе од шеесетина ансамбли и групи, која се движи низ целиот град и стигнува на главниот плоштад пред катедралата, беше предводена од ансамблот „Орце Николов“, кој ја претставуваше РСМ како земја партнер, и повторно оваа манифестација беше покриена со директен пренос на националниот сервис ХРТ.²²

²² Исто така имаше многу објави во локални и во национални медиуми.

Сл. 6: Оро за домаќините (преземено од архивата на Ансамбл „Орце Николов”)

Сл. 7: Од поворката (преземено од архивата на Ансамбл „Орце Николов”)

Во делот на гастродипломатијата, како значаен дел на културната дипломатија, беше претставена македонска храна, подготвена од членовите на македонската заедница и МКД „Браќа Миладиновци“ од Осиек, а општината Богданци обезбеди високо квалитетни брендираны производи, карактеристични за регионот на Јужна Македонија.

Со воспоставувањето на фестивалот (1967), започнува и печатењето на списанието „Ревиија“ за да се зачува градската традиција на Ѓаково во етнoлошка и во културно-антрополошка смисла. За 57. издание на овој фестивал, а во врска со учеството на РС Македонија, во своите куси писмени обраќања, во конкретното списание, градоначалникот на Ѓаково вели:

... Оваа година со гордост најавуваме дека нашите сограѓани и сите гости кои ќе дојдат на најголемата традиционална манифестација во овој крај на Хрватска, ќе уживаат во традиционалната култура на земјата партнер на 57. издание на фестивалот „Ѓаковачки везови“ –

Република Северна Македонија. Покрај фолклорниот дел, тие ќе се претстават и со надалеку познатата гастрономска понуда.²³

а исто така и уредничката на списанието нагласува:

... Македонија, земјата партнер, ни го открива богатството на своето наследство: поемата „Т’га за југ“ од Константин Миладинов, антологиски писател и фолклорист на македонскиот романтизам, беше гордо рецитирана, а ја објавуваме и во хрватски превод. Продолжуваме со презентација на исклучителната изложба од колекцијата на македонски народни носии и везови, реализирана со Етнографскиот музеј во Дубровник.²⁴

Овој проект беше многу важен во контекст на македонско-хрватските културни и историски врски, кои имаат континуитет и секако претставува одличен пример на спроведување на културната дипломатија во практика, според горенаведените критериуми, односно претставува пример на комуникација на ниво на држави, градови и културни институции, и секако и ентузијазам на поединци, за да се презентира, да се промовира и да се поддржи државата и да се испратат пораки на пријателство и заедништво. Сето тоа е вградено и во концептот на фолклорните фестивали. Преку овој пример на културната дипломатија во практика се согледуваат општоприфатените основни принципи во меѓународната културна соработка, како што се почитувањето и признавањето на културната различност и наследство, меѓу-културниот дијалог, заштитата на меѓународните човекови права и сл. Богатата граѓа од заедничката историја меѓу Македонија и Хрватска е одличен извор за настанување на нови културни проекти, но и за продлабочување и динамизирање на билатералните односи на полето на културата. Историската, културната и географската блискост на Македонија и Хрватска, како и наклонетоста и принципиелната поддршка на Република Хрватска кон евроатлантските аспирации на Република Северна Македонија се особено мотивирачки. Ова е поттик за промовирање на нови димензии на традиционална култура, во која се сочувани разновидни архаични форми, кои потекнуваат од длабоките културни слоеви на македонско тло. Токму врз овие факти треба да се гради сликата на државата, да се разбиваат негативните стереотипи и да се постигнува поголем углед на меѓународен план.

²³ M. Mandarić. 2023. *Revija* br. 53, 3 (види на: <https://is.gd/cHr4g2> [Пристапено на 2.5.2025]).

²⁴ J. Jurković Petras. 2023. *Revija* br. 53, 4 (види на: <https://is.gd/cHr4g2> [Пристапено на 2.5.2025]).

ЛИТЕРАТУРА

Кирилични изданија

Вражиновски, Т. 1999. „Народна традиција, религија, култура“. Скопје; Мелбурн: Матица македонска.

Диденко, Н. 2021. *Октомврски фестивали на народни игри и песни во Битола, Штип и Скопје (1947 – 1952)*. Скопје: Наташа Диденко.

Додовски, И. 2020. „Прологомена за македонската културна дипломатија“. *Дипломатски лист*, бр. 10. Скопје: Дипломатски клуб, 99–104.

Здравев, Ѓ. 1996. „Македонски народни носии I“. Скопје: Матица Македонска.

Јаневски, В. 2013. *Етнокоролошки карактеристики на македонските народни ора* (по избрани примери). Книга 9: *Орска и инструментална народна традиција*. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“.

Јаневски, В. 2024. *Македонски народни носии: руво, рупец, рупчица, руба, шакам, промена, ореи, ѓачки...* Скопје: Здружение на етнокоролози на Македонија.

Манева-Чупоска, Ј. 2022. *Естетските и структуралните особености на македонските народни носии, со посебен осврт на мијачката носија и нивните трансформации во современој моден дизајн*. Скопје: Ад Вербум.

Марковски, Д. 2017. *Современи дипломатски методи и нивната примена во македонската дипломатија*. Скопје: Фондација Фридрих Еберт – канцеларија Скопје.

Пенушлиски, К. 2004. *Природата на фолклорот*. Скопје: Матица Македонска.

Поповска, Н. 2022, „Македонско-хрватски културни и историски врски: два примери од градот Гаково“. *Дипломатски лист*, бр. 13. Скопје: Дипломатски клуб, 69–74.

Тодевски, К. 1985. „Фолклорните фестивали непосредни информатори и афирматори на народното творење“. *Македонски фолклор*, год. XVIII, бр. 36. Скопје: Институт за фолклор, 133–134.

Латинични изданија

Banks, R. 2011. *A resource guide to public diplomacy evaluation*. Los Angeles: Figueroa Press.

Bauman, R. & P. Sawin. 1990. *The Politics of Participation in Folklife Festivals*. Washington: Smithsonian Institution Press.

Bilandžić, D. 1999. *Hrvatska moderna povjest*. Zagreb: Golden Marketing.

Juzbašić, J. 2018. *Slavonski zlatovez*. Županja: Zavičajni muzej “Stjepan Gruber”.

Lock, E. 2010. “Soft Power and Strategy: Developing a ‘Strategic’ Concept of Power”. *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, historical, and contemporary perspectives*. Parmar, I. & M. Cox (eds.). London; New York: Routledge.

Nye, Jr. & S. Joseph. 2010. “The Future of Soft Power in US Foreign Policy”. *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, historical, and contemporary perspectives*. Parmar, I. & M. Cox (eds.). London; New York: Routledge.

Nye, Jr. 2008. “Public diplomacy and soft power”. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 616, 94–109.

Popovska, N. 2023. “Republika Sjeverna Makedonija – zemlja partner Đakovačkih vezova”. *REVIJA Đakovačkih vezova*, god. LIII, br. 53. Đakovo: Grad Đakovo, 10–11.

Tevdovski, Lj. 2017. *Cultural Diplomacy: An Essential and Creative Component in the Toolkit of Contemporary Diplomacy – Theoretical and comparative study with a special focus on Macedonia*. Skopje: Macedonian Information Centre.

Сајтографија

[на сите линкови е пристапено на 2.5.2025]

„Đakovački vezovi“, <https://is.gd/hRMjDR>.

„O manifestaciji“, <https://is.gd/LXDgSU>.

„Potpisan novi program“, <https://is.gd/MBYujT>.

„Registar kulturnih dobara RH“, <https://is.gd/coweYK>.

„Revija Đakovačkih vezova“, <https://is.gd/cHr4g2>.

„Svečana povorka“, <https://is.gd/OCxDCY>.

„Svečano otvaranje“, <https://is.gd/VN8JNA>.

„Universal Declaration“, <https://is.gd/SLjzg4>.

„Македонија земја партнер“, <https://is.gd/ZXppzx>.

„Македонски производи“, <https://is.gd/3Blqkc>.

„Ансамбл ‘Орце Николов’“, <https://orce.com.mk/>.

„КИЦ Загреб“, <https://is.gd/T8jZbz>.

„Министерство за култура и туризам на РСМ“, <https://vlada.mk/kultura>.

„Министерство за надворешни работи и трговија“, <https://vlada.mk/MNR>.

„Универзалната декларација за човековите права“, <https://is.gd/YINnHw>.

Други извори

Извадок од говорот на авторката на трудов – Наталија Поповска (директорка на КИЦ во Загреб, 15.6.2021 – 5.7.2024), одржан на

Наталија Поповска – *Културна дипломатија и современите македонски...*
15.6.2021 за време на отворањето на 57. издание на фестивалот
„Ѓаковачки везови“ во Ѓаково, Р. Хрватска.

**CULTURAL DIPLOMACY AND CONTEMPORARY MACEDONIAN
CULTURAL POLICIES IN FOLKLORE TRADITION**

(based on the example of the International Festival of Traditional Folklore
“Đakovački Vezovi” in Đakovo, Republic of Croatia)

Natalija Popovska
Institute of National History, Skopje

Summary

This paper investigates the concept and role of cultural diplomacy in shaping and executing contemporary cultural policies of the Republic of North Macedonia, with particular emphasis on folklore as a strategic medium for international cultural exchange. It provides a conceptual overview of cultural diplomacy, underscoring its significance in fostering cross-border understanding, enhancing soft power, and promoting national cultural identity on the global stage. The study examines the institutional structures and practical mechanisms through which North Macedonia advances its cultural heritage beyond national borders. Particular attention is devoted to the historical and cultural relations between North Macedonia and the Republic of Croatia, which constitute a vital framework for sustained cultural cooperation. As an illustrative case study, the paper analyzes North Macedonia's participation as a partner country in the 2023 International Festival for Traditional Folklore “Đakovački Vezovi” in Đakovo, Croatia. This event is presented as a compelling example of cultural diplomacy in practice, demonstrating how international folklore festivals can serve as platforms for reinforcing bilateral relations, projecting national identity, and fostering durable transnational cultural partnerships.